

Pravilnik o varstvu gozdov - analiza nekaterih določil s pravnega in strokovnega vidika

Darij KRAJČIČ*, Katarina GROZNIK ZEILER**

Izvleček:

Krajčič, D., Groznik Zeiler, K.: Pravilnik o varstvu gozdov - analiza nekaterih določil s pravnega in strokovnega vidika. Gozdarski vestnik, št. 1/2001. V slovenščini, cit. lit. 25.

V Pravilniku o varstvu gozdov (2000) je področje varstva gozdov opredeljeno širše kot v preteklosti. Pravilnik tako prinaša številne novosti. Članek vsebuje pravno in strokovno presojo pravilnika. Vsebina pravilnika presega pooblastila, ki so bila določena z Zakonom o gozdovih (1993), in je v nasprotju z vsebino Uredbe o varstvu samoniklih gliv (1998). Strokovna analiza pravilnika s poudarkom na vprašanih biološkega ravnotežja, varstva rastlinskih in živalskih vrst ter posegov v gozd in gozdni prostor opozarja na dejstvo, da bo nekatera določila težko ali celo nemogoče izvajati.

Ključne besede: varstvo gozdov, pravna presoja, biološko ravnotežje, varstvo vrst, posegi v prostor.

1 UVOD

Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano je oktobra 2000 na podlagi 29. člena Zakona o gozdovih s šestletno zamudo izdalo Pravilnik o varstvu gozdov (Ur. l. RS, št. 92 - 3942/00). V tem zakonskem predpisu naj bi minister podrobneje predpisal načine izvajanja del v gozdovih ter pogoje za drugo rabo gozdov. Pravilnik (2000) prinaša na področje gozdarstva precej novosti, zato smo opravili pravno in strokovno presojo besedila.

2 PRAVNA PRESOJA

Pravni predpis je mogoče razlagati glede na konkretne resnične primere, ki jih presoja sodnik, ali namišljene primere, ki jih presoja pravni opazovalec, ki podaja znanstveno razlago. Povsem veljavna pa je tudi analiza vsebine predpisa s stališča posamezne stroke brez obsežne pravne analize. V analizo Pravilnika o varstvu gozdov (2000) smo zato vključili le okvirno pravno presojo.

Pravno presojo pravnega akta je mogoče izdelati z več vidikov (PAVČNIK 1998).

V našem primeru smo pravilnik (2000) presodili glede:

- hierarhične usklajenosti in
- usklajenosti z obstoječo zakonodajo.

2.1 Presoja hierarhične usklajenosti

Hierarhična usklajenost pravnega akta pomeni, da vsebina akta ustreza hierarhiji, ki je določena s pravno oznako akta. V splošnem poznamo na ravni države naslednje vrste pravnih aktov:

- ustava - skupek praviloma zapisanih pravnih norm, ki določajo temeljno ureditev države (zlasti politično), človekove pravice in temeljne svoboščine, načela za urejanje gospodarskih in socialnih razmerij, najvišje državne organe, ureditev javnih financ, varstvo ustavnosti in zakonitosti ipd.;
- zakon - splošno in neosebno formuliran pravni predpis, po katerem se morajo ravnati pravni subjekti in oblastveni organi; sprejema ga zakonodajna oblast (pri nas državni zbor);
- podzakonski akti (odredba, pravilnik, navodila) - predpisi, ki jih izvršilna oblast (pri nas vlada ali posamezna ministrstva) sprejema na podlagi ustave ali zakona.

Skladno z 99. členom Zakona o upravi (1994) se s pravilnikom razčlenijo posamezne določbe zakona, drugega predpisa ali akta za njegovo izvrševanje. To pomeni, da pravilnik ne more nalagati novih obveznosti in zagotavljati pravic, ki jih ne opredeljuje že zakon kot hierarhično višji pravni akt.

Vsi nižji pravni akti morajo biti usklajeni z višjimi (zakoni z ustavo, podzakonski akti z zakoni in ustavo) in ne smejo presegati pooblastil, ki jim jih določa višji pravni predpis. V pravni teoriji parlamentarnih demokracij je zlasti nedopustno, če predpis, ki je v pristojnosti izvršilne oblasti, posega v predpis (zakon), ki je

* asist. dr. D. K., univ. dipl. inž. gozd., BF, Oddelek za gozdarstvo in obnovljive gozdne vire, Večna pot 83, 1000 Ljubljana, SLO

** mag. K. G. Z., univ. dipl. inž. gozd., BF, Oddelek za gozdarstvo in obnovljive gozdne vire, Večna pot 83, 1000 Ljubljana, SLO

v pristojnosti zakonodajne oblasti. Če pravilnik ureja zakonsko materijo, ni zakonit.

Pravilnik o varstvu gozdov (2000) v 1. členu, ki določa področje uporabe, posega na zakonodajno področje, ker širi pristojnosti, ki mu jih določa Zakon o gozdovih (1993). Ta ministru dovoljuje le izdajo predpisov o varstvu gozdov, ki podrobneje določajo načine izvajanja del v gozdovih ter pogoje za drugo rabo gozdov, pravilnik (2000) pa ureja kar pogoje za sonaravno gospodarjenje in rabo gozdov. Sonaravno gospodarjenje je skladno s 3. členom Zakona o gozdovih (1993) način ravnanja z gozdnimi ekosistemi, ki temelji na negi gozda in zagotavlja ohranitev gozdnih ekosistemov, povečevanje pestrosti avtohtonih vrst ter vzpostavljanje biološkega ravnotežja. Za podrobnejše določanje sonaravnega gospodarjenja po pravilniku (2000) pa minister v 29. členu omenjenega zakona nima pooblastila in s tem posega na zakonodajno področje.

2.4 Presoja usklajenosti z obstoječo zakonodajo

Presoja usklajenosti z obstoječo zakonodajo delimo na:

- presoj o usklajenosti Pravilnika o varstvu gozdov (2000) s pravnim predpisom, na katerem temelji (Zakon o gozdovih, 1993), in
- presoj o usklajenosti Pravilnika o varstvu gozdov (2000) z drugimi že sprejetimi po hierarhiji višjimi ali enakovrednimi predpisi.

Pravilnik (2000) v 22. členu definira rekreativno nabiranje gozdnih dobrin, ki je dovoljeno nelastniku, in ga omejuje na 1 kg gob, plodov in zelatih rastlin ter na 2 kg kostanja. Zakon o gozdovih (1993) daje ministru pooblastilo samo za izdajo predpisov za drugo rabo gozdov v smislu krepitev biološkega ravnotežja. Ta pa ni odvisna od lastnine, ampak od rabe. To pomeni, da lahko škodo v gozdu naredita tako lastnik kot nelastnik, če v gozdu pretirano nabirata gobe. Kaj je pretirano nabiranje gob, lahko določi pravilnik (2000), vendar mora biti količina za lastnika in nelastnika enaka. Zato smatramo to določilo kot poseg na področje pravic nelastnikov do gozda, za katerega zakonodajalec ministru ni dal pooblastila. Takšno določilo v smislu omejevanja nelastnikov bi lahko sprejel samo državni zbor z zakonom.

Pravilnik (2000) prepoveduje promet s tako nabranimi gobami. Ali z nabrano gobo, ki jo odnesemo iz gozda in potem prodamo, naredimo v gozdu več škode, kot če jo pojemo? Mislamo, da ne.

Določilo je tudi v nasprotju z Uredbo o varstvu samoniklih gliv (1998), ki v gozdu dovoljuje nabiranje do 2 kg gob dnevno. Ker je omenjena uredba (1998) sprejela vlada, je minister v svojih predpisih ne sme spreminjati.

Verjetno je minister menil, da velja pri rekreativnem nabiranju gob za nelastnike določilo iz tega pravilnika (2000 - 1 kg gob), za lastnike pa omejitev iz uredbe (1998 - 2 kg gob). Takšnega pooblastila pa Zakon o gozdovih (1993) ministru po našem mnenju ne daje.

3 STROKOVNA PRESOJA PRAVILNIKA

3.1 Opredelitev varstva gozdov

Ena glavnih novosti Pravilnika o varstvu gozdov (2000) je po našem mnenju nova opredelitev področja varstva gozdov. To samo po sebi ni slabo, saj je spreminjanje vloge gozda in gozdarstva sočasno z dinamičnimi spremembami v družbi smiselno.

Pojem varstva gozdov je v Pravilniku o varstvu gozdov (2000) opredeljen širše kot v preteklosti pri nas in kot v aktualni zakonodaji nekaterih drugih držav.

Tako je na primer v Zakonu o gozdovih iz l. 1985 (58. člen) področje varstva gozdov opredeljeno ožje, in sicer kot varovanje gozdov pred požari, rastlinskimi boleznimi in škodljivci ter drugimi škodami.

V avstrijskem zveznem zakonu o gozdovih (Forstgesetz 1975, noveliran l. 1989) je podobno varstvo gozdov členjeno na naslednja področja:

- varstvo pred gozdnim požarom,
- varstvo pred gozdnimi škodljivci,
- varstvo pred učinki škodljivega onesnaženega ozračja.

Švicarski zvezni zakon o gozdovih iz leta 1991 področja varstva gozdov posebej ne opredeljuje, namenja pa veliko pozornosti varstvu gozdov pred posegi. V poglavje o negi in rabi gozdov pa uvršča tudi preprečevanje in poravnavo poškodb gozda. Omenjeni zakon opredeli vzroke za poškodbe gozda, kot so požar, bolezn, škodljivci in škodljive snovi, ki ogrožajo ohranitev gozda (37. člen). Na podlagi besedila švicarskega zakona o gozdovih je mogoče govoriti o širšem in ožjem pojmovanju varstva gozdov. V ožjem pomenu se varstvo gozdov nanaša na prej omenjene poškodbe gozda, v širšem pa na ohranitev gozda v celoti.

Tudi v praksi dela z gozdovi v Sloveniji je v zadnjih letih razvidno ožje pojmovanje področja varstva gozdov. Poročilo o delu Zavoda za gozdove in o goz-

dovih za leto 1999 uvršča k varstvu gozdov ukrepe, povezane s podlubniki, požari, poškodbami gozdov po ujmah, varstvom pred rastlinojedo parkljasto divjadjo in z boleznimi gozdnega drevja.

3.2 Vprašanje ohranjanja biološkega ravnotežja

Biološkemu ravnotežju namenja pravilnik (2000) pomembno vlogo (2. člen, II. poglavje). Opredeljuje ga kot biotsko ravnovesje vseh živih organizmov v gozdu, ki se ga zagotavlja z obstojem, raznovrstnostjo, uravnoveženimi odnosi in razvojem avtohtonih organizmov v gozdu in gozdnem prostoru ter z ohranjanjem pestrih ekosistemov. Menimo, da je opredelitev biološkega ravnovesja pomanjkljiva, saj je opredeljena kar z izrazom biotsko ravnovesje, ki se v nadaljnjem tekstu uporablja kot sinonim. Zakon o ohranjanju narave (1999, 3. čl.) opredeljuje naravno ravnovesje kot stanje medsebojno uravnoveženih odnosov in vplivov živih bitij med seboj in z njihovimi habitatami. Biotska raznovrstnost pa se po istem zakonu v naravi ohranja prav z ohranjanjem naravnega ravnovesja (2. čl.). V pravilniku (2000) ta povezava med biotskim ravnovesjem in pestrostjo sicer tudi obstaja, vlogi obeh pa sta v primerjavi z besedilom Zakona o ohranjanju narave (1999) zamenjani. Namen posvečanja pozornosti biološkemu ravnotežju v pravilniku (2000) ni jasno zapisan.

Načelno posvečanje pozornosti biološkemu ravnotežju ni problematično. Problem pa se pojavi, ko naj bi v luči biotskega ravnovesja presojali na primer posege v gozd in gozdni prostor. Tako v 29. členu pravilnika (2000) med posege, ki gozd razvrednotijo, sodi tudi uničenje ostankov gozda, ki imajo za ohranjanje biotskega ravnovesja 1. stopnjo poudarjenosti. Kateri ostanki gozda pa so to? Poznamo stopnje poudarjenosti za posamezne funkcije (Pravilnik o gozdnogospodarskih in gozdnogojitvenih načrtih 1998, 10. čl.), stopnje poudarjenosti biotskega ravnovesja pa nam niso znane.

Zanimivo je, da pojem biološkega ravnovesja v pravilniku (2000) ni novost. Že prejšnji Zakon o gozdovih iz l. 1985 omenja biološko ravnovesje (62. čl.), ki pa se ožje navezuje predvsem na vrste prosto živeče divjadi.

V švicarskem zveznem zakonu o gozdovih iz l. 1991, ki je v primerjavi z našim aktualnim zakonom nasploh jedrnat napisan, pojma naravnega ali biološkega ravnovesja ni mogoče zaslediti.

V nekaterih strokovnih virih s tega področja zasledimo kritičen odnos do pojma ravnotežja v naravi. Stabilitetnost, ki jo pojem ravnotežja implicitno vsebuje, je

namreč postavljena nasproti dinamiki, ki je običajen pojav naravnih sistemov (SCHERZINGER 1997, s. 40). Ravnotežje v naravi je po Scherzingerju (1997, s. 39) megleno opredeljeno stanje, odklone od tega stanja pa se kljub temu poskuša za vsako ceno preprečiti. Walker (1989, s. 123) trdi, da je dokazov o ekosistemi v ravnotežju malo ali pa jih sploh ni. Ravnotežno stanje je po istem avtorju zato težko določiti, hkrati pa celo velja, da bolj kot je sistem kompleksen in pester, težje je dolgoročno ohraniti prav vse vrste, ki ga sestavljajo. Kryštufek (1999) trdi, da si je smiselno prizadevati za ohranitev procesov, in ne stanja. Razmerje med diverzitetno in stabilnostjo sistemov pa po njegovem mnenju ostaja eno ključnih nerešenih vprašanj ekologije združb. Reichholf (1993) o temi ravnovesja izjemno kritično trdi, da je razlog za različne poglede na ravnovesje v naravi v tem, da tako ravnovesje sploh ne obstaja.

Menimo, da je biološko ravnotežje zaradi kompleksnosti teme dejansko težko opredeliti, še težje pa izvajati določila v zvezi s tem, ki po našem mnenju zato v pravilnik (2000) ne sodijo.

3.3 Varstvo rastlinskih in živalskih vrst

V širšem pomenu varstva gozdov je po našem mnenju pozitivno, da vsebuje pravilnik (2000) tudi namero o prilagajanju gospodarjenja v predelih gozda, ki so posebej pomembni za ohranjanje določenih rastlinskih in živalskih vrst. Po drugi strani pa je pozornost posvečena predvsem redkim in ogroženim vrstam (3. čl., 5. čl.); divjim parkljarjem, velikim zverem, ujedam, sovam (8. čl.); zavarovanim vrstam živali (9. čl.) ter populacijam živalskih vrst z neugodnimi trendi razvoja (10. čl.).

V primeru redkih in ogroženih vrst manjka navedba, za katere vrste gre. So to vrste, ki so označene s kategorijami ogroženosti po Svetovni zvezi za varstvo narave (The World Conservation Union – IUCN), med katere sodijo izumrle, prizadete, ranljive in redke vrste (Konvencija o biološki raznovrstnosti, 1997), ali gre za kakšne druge seznane? Če velja prvo, potem so redke vrste v bistvu le ena kategorija ogroženih vrst (Inventar najpomembnejše naravne dediščine 1991). Če velja drugo, je treba te seznane eksplicitno navesti. Po novem pa kategorije *redke* med kategorijami IUCN sploh ni več (IUCN 1999, cit. Kryštufek 1999). Redkost je po Kryštufku (1999) namreč lastnost vsakega taksona na poti proti izumiranju, zato je posredno izražena znotraj ostalih kategorij. Po Zakonu o ohranjanju narave iz l. 1999 so ogrožene rastlinske in živalske

vrste opredeljene kot vrste, katerih obstoj je v nevarnosti, in so kot take opredeljene v rdečem seznamu ogroženih rastlinskih ali živalskih vrst (80. čl.).

Pojavi se tudi vprašanje, ali je posvečanje posebne pozornosti izbranim omenjenim vrstam v skladu s splošno priznanim ciljem ohranjanja biotske pestrosti. Dejstvo je, da prav vseh vrst, ki so sestavni del gozdnega ekosistema, ni mogoče evidentirati in spremljati sprememb v njihovih populacijah. Zato je iskanje bližnjic povsem primerno. Pri izboru vrst bi bilo potrebno upoštevati tudi spoznanja o indikatorskih, ključnih, krovnih, ciljnih in drugih vrstah (KRYŠTUFK 1999, GROZNIK ZEILER 2000). Upoštevanje ogroženih vrst je po eni strani smiselno, po drugi strani pa spominja pristop bolj na pasivno vlogo gašenja požara kot na dejavno prilagajanje gospodarjenja z gozdovi in drugih rab s ciljem ohranjanja biotske pestrosti, ki ima na načelnih lestvicah prioritet varstva narave in gospodarjenja z naravnimi viri vključno z gozdom velik pomen (GROZNIK ZEILER 2000).

5. člen pravilnika (2000) določa oblikovanje naravnih zatočišč za redke in ogrožene rastlinske in živalske vrste. Oblikujejo naj se tako, da se določeni predeli prepustijo naravnemu razvoju. Takšno določilo predpostavlja:

- Naravni razvoj gozda omogoča optimalen življenjski prostor za vse vrste. To pa seveda ni res (KRAJČIČ / KLADNIK / PERUŠEK 2000). Zlasti ne drži pri rastlinskih in živalskih vrstah sukcesij, kot je npr. divji petelin. Pri tako zastavljeni strategiji bodo te vrste izginjale.
- Vrste so ogrožene zaradi pretiranega poudarjanja ekonoške (lesnoproizvodne) funkcije gozdov. Spet trditev, ki ne zdrži trezne presoje. Naši gozdovi so vsaj v zadnjih 150 letih v doslej najboljšem stanju, gospodarjenje pa je v zadnjih 50 letih najmanj intenzivno. To povzroča zmanjševanje številčnosti vrst, ki so vezane na slabše gozdove. Naraščanje lesnih zalog, zmanjševanje mlajših razvojnih faz in zaraščanje opuščenih agrarnih površin temeljito spreminjajo življenjske pogoje rastlin in živali. Določene vrste iz prej presvetljenih in zagrmovljenih gozdov, ki postajajo vedno bolj polni lesne biomase, izginjajo. Takšni pristopi vodijo v homogenizacijo gozdnih sestojev in vrstno obubožanje (ZEILER in sod. 1999, SUCHANT / BARITZ 2000, KRAJČIČ / KLADNIK / PERUŠEK 2000).

Ukrepi, ki bi dejansko omogočali ohranjanje vrst in povečevanje pestrosti, bi bili aktivno oblikovanje

njihovega življenjskega prostora na podlagi vedenja o ekologiji posameznih vrst in zastavljenih ciljev gospodarjenja z gozdom. Ta aktivnost bi se morala odraziti:

- pri načrtovanju (v gozdnogospodarskem načrtu zlasti na območni ravni), kjer bi določili najprimernejša območja za posamezne vrste in predpisali ukrepe, kako doseči vrsti (ali vrstam) primeren habitat;
- pri oblikovanju tako določenih habitatov, ponekod s sekiro, drugod s prepuščanjem naravnemu razvoju, ponekod pa tudi z drugimi ukrepi.

Takšni ukrepi bi morali biti odraz strokovne usposobljenosti gozdarja. Ta pa ima za svoje odločitve verjetno premalo specialističnega znanja, zato pri določenih problemih potrebuje znanje specialista. Odločitev pa mora ostati v rokah gozdarja, ki mora imeti celosten pogled na gozd.

Javna gozdarska služba mora skladno z 9. členom pravilnika (2000) na posebnem obrazcu sestaviti letno poročilo o spremljanju stanja populacij živali in biotopov, in sicer s štetjem najdenih sledi, kadavrov, izbljuvkov, iztrebkov, zasedenosti brlogov in gnezdišč, gnezdnice in dupel, ki ga zagotovi s sprotim sistematičnim opazovanjem pri nadzoru gozda. Zakonodajalec očitno predvideva, da bo do teh podatkov prišel brez dodatne porabe časa, da bodo delavci Zavoda za gozdove kar mimogrede in z lahkoto evidentirali te dogodke. Metode štetja populacij so za posamezne vrste živali specifične in jih je pri posamezni vrsti več (POKORNY 2000). Nesistematično zbrani podatki, ki bi jih javna gozdarska služba npr. še lahko zbiral vzporedno z nadzorom gozda, ne dajejo zanesljivih informacij. Sistematično spremljanje številčnosti pa zahteva opredelitev metode spremljanja, usposobljene ljudi in čas ter s tem denar. Poznavanje in razločevanje posameznih živalskih vrst, njihovih sledi, izbljuvkov, iztrebkov itd. je popolnoma novo znanje, ki ga povprečen gozdar zagotovo ne obvlada. Tisti gozdarji, ki ta znanja imajo, so si jih pridobili s lastnim dodatnim angažiranjem. Za verodostojne podatke sistematično in hkrati sproti opazovanje ni možno. Tako evidentirani podatki lahko pripomorejo k bolj ali manj grobi predstavi o prisotnosti vrst. Zato predlagamo, naj podrobnejše spremljanje, če je potrebno, opravljajo strokovnjaki za posamezne živalske vrste ali skupine živalskih vrst z verificiranimi metodami. Zanje naj naročnik, če želi imeti podatke, zagotovi dodaten denar in šolanje.

V pravilniku (2000) so z vidika izvajanja del v gozdovih posebej omenjene nekatere vrste, kot so kozača,

divji petelin, zlatovranka, ris, vidra in druge (14. čl.). V nadaljevanju so določene natančne razdalje in časovni interval, znotraj katerih naj se zaradi varstva teh vrst ne bi izvajalo gozdnih del. Te usmeritve za izvajanje gozdnih del morajo biti v skladu s pravilnikom (2000) sestavni del gozdnogojitvenega načrta in odločbe, izdane na podlagi 17. člena Zakona o gozdovih (1993).

Upoštevanje teh usmeritev bo na izbrane vrste verjetno vplivalo pozitivno. Poboljšaj (2000) se je na pravilnik (2000) odzvala pozitivno, predvsem na namen ohranjanja mokrišč in vodnih površin v gozdu (17. člen) ter izvajanja primerne ureditve prometnega režima na odsekih gozdnih cest, kjer potekajo množične selitve dvoživk (14. člen). Po mnenju avtorice so na ta način že pripravljene splošne usmeritve za upravljanje s habitatami in populacijami dvoživk v gozdovih.

Glede na dejstvo, da velja Pravilnik o varstvu gozdov od 12. 10. 2000, pa se pojavi vprašanje, ali so delavci javne gozdarske službe res že usposobljeni za izvajanje določil tega zakonskega predpisa. Menimo, da povprečen gozdar znaten del omenjenih vrst sploh ne pozna ali pa vsaj nima natančnega pregleda o lociranosti gnezd, legel. Odkritje le-teh je največkrat le splet okoliščin.

V 14. členu pravilnika (2000) je tudi zapisano, da je treba v primeru ugotovitve sprememb na območju predvidenih del ustrezno dopolniti gozdnogojitveni načrt in odločbo. To se nam zdi nepotrebno povečevanje pisarniškega dela, saj gre za dinamična dogajanja. Samica risa tako na primer ob zaznavi nevarnosti prenese mladiče na drug skrit kraj (ČOP 1986). V takem primeru, ob predpostavki, da smo leglo seveda sploh odkrili, je torej treba dopolniti gozdnogojitveni načrt in odločbo.

Zmanjšanje motenj s strani gospodarjenja z gozdom verjetno pozitivno vpliva na nekatere živalske vrste. Vendar menimo, da pretirano poudarjanje motenj zaradi prisotnosti človeka v gozdu zasenči druge vidike (na primer kakovost življenjskega prostora, vprašanje medvrstnih odnosov), pomembne za ohranjanje posameznih vrst.

15. člen določa, da na rastiščih redkih in ogroženih rastlinskih in živalskih vrst ni dovoljeno zbirati in vlačiti gozdnih lesnih sortimentov ter graditi cest, vlak ali žičnih linij. Že v naslednjem odstavku pa piše, da mora biti gospodarjenje na teh istih mestih prilagojeno tem vrstam in določeno v gozdnogojitvenem načrtu. Zastavlja se vprašanje, kakšno naj bo prilagojeno gospodarjenje, če je prepovedano zbiranje in vlačenje lesa.

Potem je tudi posek brez smisla. S tem pa ne moremo več govoriti o gospodarjenju.

25. člen pravilnika (2000) zavezuje Zavod za gozdove, da izdeluje letna poročila o stanju in razvoju populacij živih organizmov, ki jih je dovoljeno nabirati ali drugače izkoriščati. Določilo žal ne pove, kako to storiti (ne določa metod, niti ne pooblašča neke institucije, da jih določi), niti ne vsebuje kriterijev in določil, kdaj je stanje populacij tako slabo, da se lahko nabiranje omeji. Stvar je torej prepuščena prosti presoji, katere rezultat je lahko le nesistematičnost in splošna nestrokovnost.

3.4 Varstvo pred posegi v gozd in gozdni prostor

V pravilniku (2000) je podobno kot v švicarskem zveznem zakonu o gozdovih (1991) v okviru varstva gozdov v širšem smislu precej pozornosti posvečene tudi posegom v gozd in gozdni prostor (VI. poglavje). Zanimivo je, da v prilogi pravilnika (2000, PVG – VI/1) ni več govora o gozdnem prostoru, temveč kar o prostoru na splošno. V preglednici letnega poročila o posegih v prostoru je tako na prvem mestu posek posamičnih dreves v agrarni krajini. Skrb za posamezna drevesa in skupine dreves v prostoru je sicer izražena že v Zakonu o gozdovih (1993, npr. 1. čl., 11. čl., 20. čl.). Zaposleni na področju gozdarstva teh določil v praksi zaenkrat še ne uresničujejo. Morda je prvi korak v tej smeri res evidentiranje poseka, ki ga predpisuje pravilnik (2000). Po drugi strani pa gre ponovno za precej pasiven pristop, ki po našem mnenju ni dober.

Zaradi razvoja infrastrukture, nenadzorovane urbanizacije, intenziviranja kmetijstva in drugih posegov prihaja do drobljenja prej sklenjenih območij oziroma do fragmentacije ekosistemov in habitatov (Konvencija o biološki raznovrstnosti, 1997). Po Kryštufku (1999) je fragmentacija osnovna grožnja biotski pestrosti, ker so majhne in izolirane populacije bolj dovzetne za vplive vseh drugih negativnih dejavnikov. Zato je razmišljanje o negativnih posledicah teh procesov gotovo primerno. V 29. členu pravilnika (2000) je razkosanje gozda na več delov, tako da posamezni deli ne morejo več zagotavljati funkcij, ki so v prostoru nujno potrebne, uvrščeno med posege, ki razvrednotijo gozd in gozdni prostor. Zveni sicer logično, menimo pa, da je določevanje nujno potrebnih funkcij gozda v prostoru kar težavno, če ne kar nemogoče.

Nadalje je v istem členu omenjeno, da gozd in gozdni prostor razvrednotijo tudi posegi, ki presekajo migracijske poti prosto živečih živali, ki jih ni možno nadomestiti. Načelno se nam zdi zadeva smiselna,

dejansko pa precej neživljenjska, saj zaenkrat v večini primerov s takimi podatki ne razpolagamo.

Na koncu 29. člena so med procese razvrednotenja uvrščeni tudi vsi posegi, ki uničujejo specifične življenjske prostore prosto živečih živali, rastlin ali gliv. Menimo, da gre tu za izredno široko opredelitev, saj najbrž ni posega, ki ne bi tako ali drugače uničil vsaj kakšen specifičen življenjski prostor omenjenih živih bitij.

V istem členu se pojavljajo nejasnosti tudi pri določilih, ki opredeljujejo posege, ki gozd razvrednotijo. Zastavljajo se naslednja vprašanja:

- Kaj pomeni, da gozd ne funkcioniira več kot ekosistem?
- Kdaj so posegi v vodotoke tako veliki, da ogrožajo rastlinske ali živalske vrste?
- 30 % katerih investicijskih stroškov smejo predstavljati stroški preprečevanja erozijskih procesov?

Pravilnik (2000) dopušča razmeroma pestro interpretacijo določil v odvisnosti od posameznikovega gledanja na gozd in zato ustvarja veliko nejasnosti. Strokovnost je tako ponovno zelo vprašljiva.

Priloga pravilnika (2000, PVG-VI/1), ki določa potrebno evidenco za posege v gozd in gozdni prostor, je zelo obsežna. Če jo želimo izpolniti s kakovostnimi podatki, zahteva ogromno dela. Poleg tega zahteva tudi evidentiranje posegov, ki:

- sodijo v agrarno krajino (npr. posek posamičnih dreves - kako to zasledovati v agrarni krajini, je časovno in metodološko vprašanje -, posek omejka, agromelioracije, hidroregulacije in hidromelioracije, obnova jarkov na travnikih, intenzivno kmetijstvo itd.),
- so nenavadni (npr. štetje nizkih preletov zračnih plovil izven rednih prog, evidentiranje črnih gradenj izven naselij, kjer vpišemo število objektov, ki so po naši presoji zgrajeni brez dovoljenja itd.).

Po našem mnenju bo večina tako zbranih podatkov slabe kakovosti. Hkrati zahteva od gozdarjev, da se začnejo intenzivno ukvarjati tudi z vprašanji s področij kmetijstva in urbanizma ter prevzemati vlogo urbanističnih inšpektorjev. Priloga je navzdol odprta, kar pomeni, da dodatne naloge verjetno še sledijo.

3.5 Vprašanje učinkovitega nadzora

V pravilniku (2000) je tudi nekaj določil, ki jih bo mogoče uresničevati le z večjim obsegom nadzora gozda in gozdnega prostora. Uresničevanje nadzora na

primer nad nabiranjem mahov in zelnatih rastlin, ki je podrobno določeno v 23. členu pravilnika (2000), po našem mnenju ni uresničljivo. Trenutno se zaposleni na področju gozdarstva še vedno srečujejo celo s problemom nadzora poseka dreves (Poročilo o delu ZGS za leto 1999), zato menimo, da je do učinkovitega nadzora nad nabiranjem mahov in zelišč še dolga pot.

Nadzor uresničevanja določb Zakona o gozdovih (1993) in na njegovi podlagi izdanih predpisov je po 75. členu v rokah gozdarskih inšpektorjev. Posege v gozdni prostor pa nadzirajo tudi drugi inšpektorji v okviru svojih pooblastil, zadeve v zvezi s požari tudi požarni inšpektorji in organi za notranje zadeve. Po Zakonu o ohranjanju narave (1999, 155. čl.) neposredni nadzor poleg inšpektorjev izvajajo tudi naravovarstveni nadzorniki, ki imajo med drugim pravico kršilca določil tega zakona na kraju samem kaznovati z denarno kaznijo. Verjetno ni povsem izključeno, da bodo nekoč pooblastila za neposredni nadzor prejeli tudi zaposleni Zavoda za gozdove Slovenije. Za res učinkovit nadzor pa bo treba razmisliti tudi o delu v popoldanskem in večernem času, ob koncih tedna in med prazniki, za kar bi bila potrebna sprememba organizacije, rezultati pa bi bili vprašljivi.

4 SKLEPNE UGOTOVITVE

Varstvo gozdov je v pred kratkim izdanem pravilniku (2000) opredeljeno zelo široko in ambiciozno. To samo po sebi ni slabo. Ni pa dobro, če je nek pravni akt neživljenjski in ga bo zato težko uresničevati.

Pravilnik o varstvu gozdov (2000) je izvršilni predpis, ki naj bi določal, kako izvajati dela v gozdovih in pogoje za drugo rabo gozdov. Očitno so ga sestavljali strokovnjaki za posamezna področja, ki so upoštevali predvsem svoja področja. Pri tem so po našem mnenju pozabili, da temelji izvajanje pravilnika (2000) na gozdarju širokega profila, v glavnem gre za revirnega gozdarja, od katerega naenkrat zahtevamo specialistična znanja. Napačna je tudi domneva, da lahko opravila, ki jih zahteva pravilnik (2000), opravimo sočasno ob drugem delu. Ogromna poraba časa za izpolnjevanje določil tega pravilnika odvrača gozdarja od drugih gozdarskih del kot so npr. načrtovanje, odkazilo, svetovanje. To je približno tako, kot če bi nenadoma želeli od splošnih zdravnikov dobiti podatke s področja specialističnih preiskav. Te naj bi splošni zdravnik večinoma pridobil kar sproti, pri splošnem pregledu pacienta.

Zastavlja se tudi vprašanje, kakšna bo usoda in korist od gore podatkov dvomljive kakovosti. Ana-

liza pravilnika (2000) je pokazala, da je le-ta sporen. Tako:

- ponekod posega na zakonodajno področje,
- presega okvire, ki mu jih je določil Zakon o gozdovih (1993),
- določa obveznosti Zavoda za gozdove Slovenije, ki povečujejo njegove z zakonom določene naloge in so v nasprotju s temeljnimi zahtevami stroke po kakovostnem in strokovnem delu.

Skladno z rezultati analize in pravno teorijo ugotavljamo, da povzroča pravilnik (2000) velika nasprotja med naravnim in pozitivnim pravom. Izhodišče naravnega prava je, da je večno in nespremenljivo, da je splošno veljavno, vsebinsko pravilno, da ga je mogoče spoznati z razumom in da je nadrejeno pozitivnemu pravu. Pozitivno pravo je časovno, krajevno in personalno omejeno, njegovi ustvarjalci so ljudje, po vsebinski plati pa vsebuje pravila, ki so le bolj ali manj popolna in pravična. Pravna teorija pravi, da imajo naslovljenci pozitivnega prava v primeru, ko je vsebinska nepravilnost med naravnim pravom in pozitivnim pravom očitna in neznosna, pravico do upora (PAVČNIK 1999).

Zato predlagamo, da:

- minister razveljavi določila pravilnika (2000), ki so v neskladju z njegovimi pristojnostmi, ki onemogočajo strokovno delo in nepooblaščen povečujejo naloge Zavoda za gozdove;
- vodstvo Zavoda za gozdove, ki je kot organizacija v izvajanje pravilnika (2000) najbolj vključena, sproži postopek za njegovo spremembo.

Če do predlaganih ukrepov ne bo prišlo, predvidevamo dve možni smeri razvoja:

- javna gozdarska služba bo pravilnik (2000) izpolnjevala površno, brez ustrezne strokovne odgovornosti, kar za stroko seveda ni dobro;
- pravilnika (2000) javna gozdarska služba ne bo izvajala v celoti, kar pomeni kršitev veljavnega prava in s tem ogrožanje pravne varnosti, ki je temeljna pravna vrednota (PAVČNIK 1999); izvajanje samo tistih pravnih določil, ki nam ustrezajo, vodi v pravni voluntarizem in brezpravje.

Zavedamo se, da je oblikovanje takega podzakonskega predpisa zahtevna naloga. Gotovo so se sami snovalci pravilnika (2000) znašli pred dilemami in vprašanji, kot so splošne usmeritve za ohranjanje vrst ali konkretne usmeritve za določene vrste ter uresničljivi-

vost predpisa. Očitno je, da so bili vsaj glede slednjega precej optimistični v smislu, če ne danes, pa jutri, če ne letos, pa drugo leto, desetletje.

Pravni predpisi so v praksi pri uveljavljanju novih pravil igre gotovo v oporo. Po drugi strani pa lahko preveč oddaljeni in neuresničljivi cilji delujejo tudi negativno. Menimo, da so spremembe v gozdarstvu Slovenije vsekakor dobrodošle, da pa bi jih bilo potrebno uvajati postopno. Smer sprememb v gozdarstvu v smislu večjega upoštevanja vseh rastlinskih in živalskih vrst, in ne le dreves in divjadi ter škodljivcev se nam zdi v času prizadevanj za ohranjanje biotske pestrosti hkrati s trajnostnim upravljanjem z gozdom kot naravnim virom pozitivna in vsekakor pomembna. Vprašljiv pa se nam zdi način izvajanja teh sprememb.

5 POVZETEK

V Pravilniku o varstvu gozdov (2000) je področje varstva gozdov opredeljeno širše kot v preteklosti in kot v nekaterih drugih državah. Pravilnik tako prinaša številne novosti, ki smo jih presodili s pravnega in strokovnega vidika. Preučili smo hierarhično usklajenost pravilnika in njegovo usklajenost z obstoječo zakonodajo. Ugotovili smo, da vsebina pravilnika presega pooblastila, ki so bila določena z Zakonom o gozdovih (1993). Določila pravilnika so v nasprotju z določili Uredbe o varstvu samoniklih gliv (1998). Strokovna analiza pravilnika opozarja na dejstvo, da bo nekatera določila težko ali celo nemogoče izvajati. Zaradi kompleksnosti vprašanja biološkega ravnotežja bo tako težko določati dele gozda s prvo stopnjo poudarjenosti biološkega ravnotežja. Varstvo rastlinskih in živalskih vrst posveča pozornost predvsem redkim in ogroženim ter nekaterim drugim vrstam, pri ukrepih za ohranjanje vrst pa pravilnik poudarja prepuščanje gozda naravnemu razvoju ter izvajanje del v gozdu na določeni razdalji in v določenem časovnem obdobju. Varstvo gozdov po novem vsebuje tudi varstvo pred posegi v gozd, nekatera določila pravilnika v zvezi s tem pa bo težko izvajati, ker so napisana preveč načelno. Ugotovili smo, da bo za učinkovito izvajanje določil pravilnika potreben precej večji obseg dela in nadzora, in sicer predvsem zaposlenih na Zavodu za gozdove Slovenije. V celoti menimo, da pri Pravilniku o varstvu gozdov (2000) ni sporna nova smer sprememb v gozdarstvu, ki jih prinaša, temveč načelen pristop, ki ga bo v praksi težko ali celo nemogoče uresničevati. Predlagamo, da Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano spremeni ali razveljavi sporna določila.

6 Viri

- BONČINA, A., 2000. Pomen produkcije in pridelovanja lesa za trajnostni razvoj Slovenije: stanje in perspektive.- V: XX. gozdarski študijski dnevi, Nova znanja v gozdarstvu, prispevek visokega šolstva (Ur.: Igor Potočnik). Biotehniška fakulteta, Oddelek za gozdarstvo, s. 61-75.
- ČOP, J. 1986. Ris.- V: Zveri, Kryštufek, B., s sodelavci, LZS, 319 s.
- GROZNIK ZEILER, K., 2000. Vidiki krajinske pestrosti na primeru pestrosti omotofavne Ljubljanskega barja.- Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, mag. d., 155 s.
- KRAJČIČ, D. / Kladnik, T. / PERUŠEK M., 2000. Divji petelin in intenzivno gozdarstvo.- GozdV 58, 3, s. 154-155.
- KRYŠTUFEK, B., 1999. Osnove varstvene biologije.- Tehniška založba Slovenije, Ljubljana, 155 s.
- PAVČNIK, M., 1998. Argumentacija v pravu.- Cankarjeva založba, 374 s.
- PAVČNIK, M., 1999. Teorija prava.- Cankarjeva založba, 559 s.
- POBOLJŠAJ, K., 2000. Pomen gozda za ohranjanje biodiverzitete dvoživk (*Amphibia*).- Zbornik gozdarstva in lesarstva, št. 63, s. 119-139.
- POKORNY, B., 2000. Kako določiti številčnost smradi?- Lovec 83, 4, s. 172-175.
- REICHOLF, J. H., 1993. Comeback der Biber, Ökologische Überraschungen.- Verlag C.H. Beck, München, 232 s.
- SCHERZINGER, W., 1997. Kritische Formulierung einer Zielskussion zum Naturschutz im Wald.- Eigenverlag des EVCV, Bürs, 68 s.
- SUCHANT, R. / BARITZ, R., 2000. The Value of Indicator Species for High Structural Diversity and Species Richness in Modern Ecological Silviculture - Capercaillie in the Black Forest.- V: Criteria and Indicators for Sustainable Forest Management at the Forest Management Unit Level, Nancy, s. 32-33.
- WALKER, B., 1989. Diversity and Stability in Ecosystem Conservation.- V: Western, D., Pearl, M. (ur.), Conservation for the Twenty-first Century, Oxford Univ. Press, s. 121-130.
- ZEILER, H. / BREUSS, M. / GOSSOW, H., 1999. Case Examples and Consequences for a Forestry Integrated Capercaillie Habitat Management in Central Europe.- Submitted for the Proceedings of the 2nd International Wildlife Management Congress in Gödöllő, Hungary.
- Bundesgesetz über den Wald, 1991.- Schweizerischer Nationalrat, 4. 10. 1991, 16 s.
- Forstgesetz 1975 in der Fassung der Forstgesetz-Novelle 1987, 1989.- Wohanka, E., Stürzenberger (ur.), Verlag der Österreichischen Staatsdruckerei, Wien, 263 s.
- Inventar najpomembnejše naravne dediščine, 2. del: osrednja Slovenija 1991.- Skoberne, P. Peterlin, S. (ur.), Zavod Republike Slovenije za varstvo naravne in kulturne dediščine, Ljubljana, 606 s.
- Konvencija o biološki raznovrstnosti.- Poročilo o izvajanju konvencije v Republiki Sloveniji. Ministrstvo za okolje in prostor, 1997, Ljubljana, 71 s.
- Poročilo o delu Zavoda za gozdove Slovenije za leto 1999, 55. s., Zavod za gozdove Slovenije, 2000.
- Pravilnik o gozdnogospodarskih in gozdnogojitvenih načrtih.- Ur. l. RS, št. 5/1998.
- Pravilnik o varstvu gozdov.- Ur. l. RS, št. 92-3942/00.
- Uredba o varstvu samoniklih gliv.- Ur. l. RS, št. 57/98.
- Zakon o gozdovih.- Ur. l. RS, št. 30/93.
- Zakon o ohranjanju narave.- Ur. l. RS, št. 56/1999.
- Zakon o upravi.- Ur. l. RS, št. 67/94.